

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ
ԿԱՌՈՒՅՑՆԵՐԻ ԿՈՂՄԻՑ
ՀՐԱՊԱՐԱԿՎԱԾ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԻ
ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ ՆԵՐԱՌԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԻՆԴԵՔՍ

Հաշվետվություն Համաշխարհային տնտեսական համաժողովի
կողմից հրապարակված՝ Ներառական զարգացման
զեկույցի (2018թ.) հիման վրա

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐ	1
2. ՄԵԹՈԴԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	2
3. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՆԱՀԱՏԱԿԱՆՆԵՐԸ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԵՎ ՏԱՐԱԾԱՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՀԱՄԱԴՐՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ	4
4. ՀԱՎԵԼՎԱԾ	10

1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐ

Երկրի տնտեսական առաջընթացի ամենահայտնի ցուցիչը համախառն ներքին արդյունքն է (ՀՆԱ): Այն ներկայացնում է տվյալ ժամանակահատվածում (եռամսյակ, տարի) երկրի տնտեսական տարածքում արտադրված վերջնական ապրանքների և ծառայությունների ընդհանուր շուկայական արժեքը: Անվիճելի է, որ ՀՆԱ-ն կարևոր մակրոտնտեսական ցուցանիշ է: Սակայն վերջին տարիներին ավելացել են այն մտահոգությունները, որ հեղինակավոր տնտեսագետները բարձրացնում են ՀՆԱ-ի սահմանափակումների առնչությամբ:

Մտահոգությունների առաջին մասը կապված է այն փաստի հետ, որ մեթոդաբանության բերումով ՀՆԱ-ի կազմում չեն հաշվառվում տնտեսական գործունեության որոշ ոլորտներ: Պատահական չէ հետևյալ վիճակագրական պարադոքսը. չնայած վերջին տասնամյակի ընթացքում շեշտակիորեն աճել է համացանցի միջոցով սպառվող բարիքների ծավալը, համաշխարհային ՀՆԱ-ում թվային տնտեսության մասնաբաժինը կրել է չնչին փոփոխություններ¹: Խնդիրն այն է, որ վիճակագրության ժամանակակից մեթոդները դեռևս թույլ չեն տալիս ճշգրտորեն ֆիքսել որոշ թվային և առցանց գործառնությունների գինը և ծավալը: Համանման խնդիր առկա է նաև ոչ նյութական ներդրումների հաշվառման հարցում: Իսկապես, ՀՆԱ-ի հաշվարկից, որպես կանոն, դուրս են մնում այն ներդրումները, որ ձեռնարկությունները կատարում են գիտելիքի կուտակման գործընթացում:

Երկրորդ խումբ մտահոգությունները վերաբերում են նրան, որ որպես մակրոտնտեսական ցուցանիշ՝ ՀՆԱ-ն հաշվի չի առնում եկամուտների անհավասարությունը տվյալ հասարակությունում: Խնդիրն այն է, որ ՀՆԱ-ի աճի հետևանքով ձևավորված հավելյալ արդյունքը բնակչության շրջանում կարող է բաշխվել անհավասարաչափ՝ չանդրադառնալով կենսամակարդակի վրա: Օրինակ, վերջին 30 տարիների ընթացքում ԱՄՆ-ի ՀՆԱ-ն կրկնապատկվել է այն դեպքում, երբ *մեդիանային տնային տնտեսության*² եկամուտները աճել են ընդամենը 16%-ով³: Նշենք նաև, որ ըստ մեթոդաբանության՝ ՀՆԱ-ի կազմում չի ներառվում ոչ դրամական ավելացված արժեքը: Այսպես, ժամանակի խնայողությունները, որոնք առաջանում են նորագույն տեղեկատվական

¹ The Inclusive Growth and Development Report 2017, World Economic Forum, 16.01.2017, <https://www.weforum.org/reports/the-inclusive-growth-and-development-report-2017> (այցելվել է 29.01.2020թ.), էջ 9:

² Մեդիանային տնային տնտեսությունը ընտրանքը բաժանում է երկու հավասար մասերի: Մի մասը ստանում է նրանից ավելի բարձր եկամուտ, մյուս մասը՝ ավելի ցածր:

³ The Inclusive Growth and Development Report 2017, նշված աշխատանքը, էջ 9-10:

տեխնոլոգիաների ներդրման արդյունքում, չեն արտացոլվում ՀՆԱ-ի մեծության մեջ:

Նշենք նաև, որ ՀՆԱ-ն չի բավարարում *միջսերնդային արդարության* սկզբունքին այն իմաստով, որ դրա ընթացիկ աճը կարող է ձեռք բերվել ապագա սերունդների բարեկեցության նվազման հաշվին: Իսկապես, տնտեսությունը կարող է հասնել ՀՆԱ-ի ավելի բարձր մակարդակի՝ միաժամանակ աղտոտելով շրջակա միջավայրը կամ սպառելով բնական ռեսուրսները: Նույնիսկ եթե այսպիսի հավելյալ արդյունքը կարճաժամկետ հատվածում ցանկալի է հասարակության համար, ապագա սերունդները կարող են տուժել՝ ստիպված լինելով «վճարել» նախորդների տնտեսական որոշումների համար:

Հաշվի առնելով այս դիտարկումները՝ 2010-ական թվականներից Համաշխարհային տնտեսական համաժողովի (ՀՏՀ) փորձագետները միացել են ՀՆԱ-ի կատարելագործման աշխատանքներով զբաղվող մասնագետներին: Արդյունքում նրանք «Ներառական աճի և զարգացման զեկույց - 2017»-ում առաջ են քաշել նոր միջազգային ցուցիչ՝ *Ներառական զարգացման (ՆԶ) ինդեքս*: Համանման զեկույց պատրաստվել է նաև 2018 թվականի համար: Ըստ որում, ՆԶ ինդեքսի 2017-ի հաշվարկները կատարվել են 107 երկրների (29 զարգացած և 78 զարգացող) համար, իսկ 2018-ի հաշվարկները՝ 103 երկրների (29 զարգացած և 74 զարգացող) համար:

Սույն ուսումնասիրության նպատակն է համակարգված ձևով ներկայացնել «Ներառական զարգացման զեկույց - 2018»-ի այն ուշագրավ դիտարկումները, որոնք վերաբերում են Հայաստանին: Տվյալների համադրման արդյունքում պարզվել է, որ 2018-ին 2017-ի համեմատ ՆԶ ինդեքսը ՀՀ-ում չի կրել փոփոխություններ, իսկ Հայաստանի զբաղեցրած հորիզոնականը զարգացող երկրների խմբում բարելավվել է 5 հորիզոնականով: Արդյունքում **2018-ին ՆԶ ինդեքսը կազմել է 3.66, և 74 զարգացող երկրների շարքում Հայաստանը զբաղեցրել է 45-րդ հորիզոնականը**: Նշենք նաև, որ ըստ ՆԶ ինդեքսի՝ Հայաստանը իր անմիջական հարևանների շրջանում գրավում է վերջին՝ հինգերորդ հորիզոնականը, իսկ ԵԱՏՄ տարածքում (առանց Բելառուսի)՝ երրորդ հորիզոնականը:

2. ՄԵԹՈԴԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԶ ինդեքսի հիմքում այն կանխավարկածն է, որ տնտեսական զարգացման հիմնական չափանիշը ոչ այնքան ապրանքների և ծառայությունների արտադրության ծավալների ընդլայնումն է, որքան բնակչության կենսամակարդակի կայուն բարելավումը: Հետևաբար, սոցիալ-տնտեսական

առաջընթացը հաշվառելիս (շնչային) ՀՆԱ-ից զատ անհրաժեշտ է դիտարկել նաև այլ ցուցանիշներ:

ՆՁ ինդեքսի հենասյուները երեքն են՝ «Աճ և զարգացում», «Ներառականություն» և «Միջսերնդային արդարություն և կայունություն»: Ենթաինդեքսների այսպիսի ընտրությունը հուշում է, որ ըստ ՀՏՀ փորձագետների՝ տնտեսական աճը կարող է փոխակերպվել հասարակական բարեկեցության, եթե այն ներառական է, կայուն և արդարացի: Յուրաքանչյուր ենթաինդեքս ստացվում է 4 առանցքային ցուցանիշների միավորման արդյունքում: Աղյուսակ 1-ը ներկայացնում է ենթաինդեքսները, յուրաքանչյուր ենթաինդեքսի բաղադրիչ-ցուցանիշները, ինչպես նաև վերջիններիս սահմանումները:

Աղյուսակ 1. ՆՁ ինդեքսի կառուցվածքը

Ենթաինդեքս	Ցուցանիշ	Մեկնաբանություն
Աճ և զարգացում	Շնչային ՀՆԱ	ՀՆԱ-ի հարաբերությունը բնակչության թվաքանակին
	Աշխատանքի արտադրողականություն	ՀՆԱ-ի հարաբերությունը զբաղվածների թվաքանակին
	Առողջ կյանքի սպասվող տևողություն	Տարիների միջին քանակը, որը անհատը ապրում է առողջ կյանքով
	Զբաղվածություն	Զբաղվածների մասնաբաժինը աշխատանքային տարիքի բնակչությունում
Ներառականություն	Եկամուտների Զինիի գործակից	Որքանով է զույր եկամուտների բաշխվածությունը շեղվում կատարյալ հավասարաչափ բաշխումից (0-ն ցույց է տալիս կատարյալ հավասարություն, իսկ 100-ը՝ կատարյալ անհավասարություն)
	Աղքատություն	Զարգացած երկրների դեպքում՝ այն բնակչության մասնաբաժինը, որի եկամուտները ցածր են մեդիանային եկամտի մեկ երկրորդից, իսկ զարգացող երկրների դեպքում՝ այն բնակչության մասնաբաժինը, որի օրական եկամուտները ցածր են 3.2 դոլարից
	Հարստության Զինիի գործակից	Որքանով է հարստության բաշխվածությունը շեղվում կատարյալ հավասարաչափ բաշխումից (0-ն ցույց է տալիս կատարյալ հավասարություն, իսկ 100-ը՝ կատարյալ անհավասարություն)
	Մեդիանային եկամուտ	Օրական շնչային եկամուտների մեդիանան՝ դոլարով
Միջսերնդային արդարություն և կայունություն	Ճշգրտված զուտ խնայողություններ	Զուտ ազգային խնայողությունների մասնաբաժինը ՀՆԱ-ում՝ հաշվի առնելով ներդրումները մարդկային կապիտալում, բնական ռեսուրսների սպառումը, ինչպես նաև կորուստը շրջակա միջավայրի աղտոտումից
	ՀՆԱ-ի ածխածնային պարունակություն	Արտանետված ածխածնի քանակությունը 1 դոլար ՀՆԱ-ի հաշվով
	Պետական պարտք	Պետության պարտքային պարտավորությունների հարաբերությունը ՀՆԱ-ին
	Կախվածության գործակից	15 տարեկանից ցածր և 64 տարեկանից բարձր բնակչության թվաքանակը աշխատանքային տարիքի՝ 15-64 տարեկան 100 մարդու հաշվով

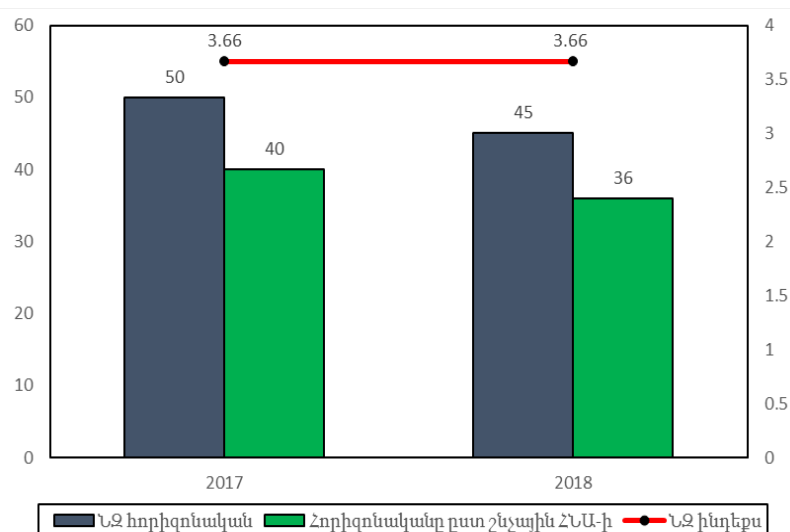
Տվյալների ստանդարտացման հետևանքով ՆԶ ինդեքսը ընդունում է արժեքներ 1-7 միջակայքում, որտեղ 1-ը համապատասխանում է վատագույն կատարողականին, իսկ 7-ը՝ լավագույնին⁴:

Նշենք, որ զարգացող և զարգացած երկրների ՆԶ ինդեքսները համադրելի չեն, քանի որ, ինչպես տրված է Աղյուսակ 1-ում, այս երկրների պարագայում տարբեր են աղքատության սահմանումները: Այս է պատճառը, որ ՀՏՀ-ի՝ ներառական զարգացմանը նվիրված զեկույցներում զարգացող և զարգացած երկրները դասակարգվում են առանձին-առանձին, ինչը որոշակիորեն սահմանափակում է միջազգային համադրումների շրջանակը: Ըստ որում, 2017-ի զեկույցում զարգացած և զարգացող երկրների թվաքանակների հարաբերակցությունը 29/78 է, իսկ 2018-ի զեկույցում՝ 29/74:

3. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՆԱՀԱՏԱԿԱՆՆԵՐԸ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԵՎ ՏԱՐԱԾԱՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՀԱՄԱԴՐՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ

2018-ին ՆԶ ինդեքսը ՀՀ-ում կազմել է 3.66, և 74 զարգացող երկրների շարքում Հայաստանը զբաղեցրել է 45-րդ հորիզոնականը: Գծապատկեր 1-ը ցույց է տալիս, որ 2018-ին 2017-ի համեմատ ՆԶ ինդեքսը չի կրել փոփոխություններ: Միաժամանակ, պայմանավորված մրցակից երկրների «դիրքերի թուլացմամբ», 5 հորիզոնականով բարելավվել է զարգացող երկրների խմբում Հայաստանի զբաղեցրած հորիզոնականը:

Գծապատկեր 1. Զարգացող երկրների խմբում ՀՀ վարկանիշային դիրքը ըստ ՆԶ ինդեքսի և շնչային ՀՆԱ-ի (2017թ. և 2018թ.)

⁴ Մեթոդաբանության համար առավել մանրամասն տե՛ս The Inclusive Growth and Development Report 2017, World Economic Forum, 16.01.2017, <https://www.weforum.org/reports/the-inclusive-growth-and-development-report-2017> (այցելվել է 28.01.2020թ.):

Նկատենք, որ տնտեսական զարգացման այլընտրանքային ցուցիչը՝ շնչային ՀՆԱ-ն, Հայաստանի տնտեսական իրավիճակը ներկայացնում է ավելի «վառ գույներով»: Իրոք, և՛ 2017-ին, և՛ 2018-ին զարգացող երկրների խմբում ՀՀ-ն զբաղեցրել է ավելի բարձր դիրք ըստ շնչային ՀՆԱ-ի, քան ըստ ՆԶ ինդեքսի: Այս դիտարկումից բխում է հետևյալ եզրահանգումը. այն, որ ՀՀ շնչային ՀՆԱ-ն անբավարար է առաջադեմ աշխարհի համեմատ, թերևս ընդունելի է բոլորի՝ և՛ պետության, և՛ հասարակության կողմից: Պարզվում է, սակայն, որ այս ցուցանիշը նաև որոշակիորեն գերազնահատված է այն իմաստով, որ ներառականության, միջսերնդային արդարության և կայունության, նաև այլ չափանիշների դիտարկման պարագայում ՀՀ վարկանիշային դիրքը վատթարանում է:

Աղյուսակ 2. ՆԶ ինդեքսի բաղադրիչները ՀՀ-ում (2017թ. և 2018թ.)

Ենթաինդեքս	Ցուցանիշ	Տարեթիվ		Ցուցանիշի փոփոխություն	
		2017	2018		
Աճ և զարգացում	Շնչային ՀՆԱ, ԱՄՆ դոլար	3793	3925	↑	132
	Աշխատանքի արտադրողականություն, ԱՄՆ դոլար	18376	18877	↑	501
	Առողջ կյանքի սպասվող տևողություն, տարի	66.9	66.9	→	0
	Զբաղվածություն, տոկոս	52.9	52.9	→	0
Ներառականություն	Եկամուտների ձինհի գործակից	34.9	36	↑	1.1
	Աղքատություն, տոկոս	14.6	13.5	↓	-1.1
	Հարստության ձինհի գործակից	74.3	58.3	↓	-16
	Մեդիանային եկամուտ, ԱՄՆ դոլար	5.4	5.7	↑	0.3
Միջսերնդային արդարություն և կայունություն	Ճշգրտված զուտ խնայողություններ, տոկոս	0.9	3.7	↑	2.8
	ՀՆԱ-ի աճխաճնային պարունակություն, կգ/ԱՄՆ դոլար	899.3	899.3	→	0
	Պետական պարտք, տոկոս	46.9	51.8	↑	4.9
	Կախվածության գործակից, տոկոս	41.3	44.9	↑	3.6

Աղյուսակ 2-ը ներկայացնում է ՀՀ-ում ՆԶ ինդեքսի բաղադրիչների ընդունած արժեքները 2017 և 2018 թվականներին: Ինչպես տեսնում ենք, 2017-2018թթ. «Աճ և զարգացում» ենթաինդեքսի ցուցանիշներից շնչային ՀՆԱ-ն և աշխատանքի արտադրողականությունը բարելավվել են, իսկ առողջ կյանքի սպասվող տևողությունը և զբաղվածությունը մնացել են անփոփոխ: Համադրելով զարգացող երկրների տվյալները՝ կարելի է արձանագրել, որ **2018-ին ՀՀ-ն նպաստավոր արդյունքներ է գրանցել առողջ կյանքի սպասվող տևողության գծով՝**

ներառվելով զարգացող երկրների լավագույն 20%-ում⁵: Միաժամանակ, բավական ցածր է զբաղվածության մակարդակը, որի մասով 2018-ին ՀՀ-ն հայտնվել է զարգացող երկրների վատագույն 40%-ում:

2017-2018թթ. «Ներառականություն» ենթաինդեքսի ցուցանիշներից վատթարացել է միայն եկամուտների Ջինիի գործակիցը⁶: Այս առումով անհրաժեշտ է արձանագրել, որ սոցիալական բևեռացումը ՀՀ-ում բավական շոշափելի է: Բայց եթե որպես համեմատության հիմք ընդունենք ոչ թե զարգացած, այլ զարգացող երկրները, ապա կստանանք ինչ-որ իմաստով անսպասելի գնահատականներ: Իսկապես, **2018-ի դրությամբ հարստության հավասարությամբ Հայաստանը պատկանում է զարգացող երկրների լավագույն 20%-ի խմբին, իսկ եկամուտների հավասարությամբ՝ լավագույն 40%-ին: Մյուս 2 ցուցանիշներով՝ մեդիանային եկամտի և աղքատության մակարդակով⁷, ՀՀ-ն զարգացող երկրների սանդղակում զբաղեցնում է միջին դիրքեր:**

Ինչ վերաբերում է «Միջսերնդային արդարություն և կայունություն» ենթաինդեքսին, ապա 2017-2018թթ. դրական միտում է արձանագրել ճշգրտված զուտ ազգային խնայողությունների մասնաբաժինը ՀՆԱ-ում: Մյուս 3 ցուցանիշները, սակայն, չեն բարելավվել: Մասնավորապես, **աճել են պետական պարտք-ՀՆԱ հարաբերակցությունը և կախվածության գործակիցը՝ ավելացնելով պետական բյուջեի ծանրաբեռնվածությունը: Իսկ ՀՆԱ-ի ածխածնային պարունակությունը մնացել է անփոփոխ և չափազանց բարձր: Անդրադառնալով ՀՀ հարաբերական դիրքին՝ հարկ է նշել, որ ՀՆԱ-ի ածխածնային պարունակությամբ Հայաստանը դասվում է զարգացող երկրների վատագույն 20%-ի շարքին: Իսկ կախվածության գործակիցը, չնայած աճին, շարունակում է Հայաստանը դիրքավորել զարգացող երկրների լավագույն 20%-ի սեգմենտում:**

Անցնելով միջազգային համեմատություններին՝ նշենք, որ արդեն երկու տարի անընդմեջ (և՛ 2017-ին, և՛ 2018-ին) Նորվեգիան «նվաճում է» ՆԶ միջազգային սանդղակի առաջին հորիզոնականը: Չնայած նավթագազային արդյունաբերության «վայրիվերումներին»՝ խելամիտ հարկաբյուջետային քաղաքականության շնորհիվ Նորվեգիային հաջողվել է խթանել ներառական

⁵ Ցուցանիշների բաշխվածության համար տե՛ս The Inclusive Development Index 2018, World Economic Forum, 22.01.2018, <https://www.weforum.org/reports/the-inclusive-development-index-2018> (այցելվել է 29.01.2020թ.), էջ 20-23:

⁶ Վերհիշենք, որ Ջինիի գործակցի աճը նշանակում է անհավասարության խորացում:

⁷ Նկատենք, որ աղքատության մակարդակի՝ Աղյուսակ 2-ում ներկայացված տվյալը տարբերվում է ՀՀ վիճակագրական կոմիտեի կողմից հրապարակված ցուցանիշից: Սա պայմանավորված է աղքատության սահմանումների տարբերությամբ:

տնտեսական աճը: Պատահական չէ, որ 2018-ի տվյալներով Նորվեգիան բնութագրվում է մեդիանային կենսամակարդակի առաջին ամենաբարձր ցուցանիշով, եկամուտների անհավասարության երկրորդ ամենացածր ցուցանիշով, ինչպես նաև ածխածնային արտանետումների երրորդ ամենացածր ցուցանիշով: Շնչային ՀՆԱ-ով Նորվեգիան զբաղեցնում է երկրորդ հորիզոնականը՝ զիջելով միայն Լյուքսեմբուրգին:

Կայունություն է դրսևորվում ՆԶ սանդղակի նաև վերջին հորիզոնականում, որտեղ հանգրվանել է Մոզամբիկը և՛ 2017-ին, և՛ 2018-ին: Մոզամբիկը դասվում է երկրների վատագույն 20%-ի շարքին՝ 12 ցուցանիշներից 8-ի գծով: Այն հայտնվել է հարատև լճացման տիրույթում, որը բնութագրվում է աշխատանքի ցածր արտադրողականությամբ, ցածր մեդիանային կենսամակարդակով, ինչպես նաև բարձր աղքատությամբ:

**Աղյուսակ 3. Զարգացող երկրների խմբում Արևելյան
Եվրոպայի և Կենտրոնական Ասիայի մի շարք երկրների
կատարողականները՝ ըստ ՆԶ ինդեքսի և շնչային ՀՆԱ-ի (2018թ.)**

Երկիր	ՆԶ ինդեքս	ՆԶ հորիզոնական	Հորիզոնականը ըստ շնչային ՀՆԱ-ի
Լիտվա	4.86	1	1
Հունգարիա	4.74	2	4
Ադրբեջան	4.69	3	26
Լատվիա	4.67	4	5
Լեհաստան	4.61	5	2
Իսրայել	4.48	7	6
Ռումինիա	4.43	10	15
Բուլղարիա	4.41	11	18
Ղազախստան	4.26	15	13
Ռուսաստան	4.20	19	9
Հյուսիսային Մակեդոնիա	4.10	25	29
Ալբանիա	4.08	28	31
Մոլդովա	4.00	31	49
Վրաստան	3.99	32	33
Սերբիա	3.70	43	27
Հայաստան	3.66	45	36
Ուկրաինա	3.42	49	43
Ղրղզստան	3.36	51	63
Տաջիկստան	3.30	54	65

Աղյուսակ 3-ում համեմատվում են Արևելյան Եվրոպայի և Կենտրոնական Ասիայի մի շարք զարգացող երկրների կատարողականները՝ ըստ ՆԶ ինդեքսի և

շնչային ՀՆԱ-ի: Ինչպես տեսնում ենք, երկու չափանիշների դեպքում էլ զարգացող երկրների առաջատարը Լիտվան է: Համաձայն ՆԶ ինդեքսի՝ զարգացող երկրների լավագույն տասնյակում ներառվում են Արևելյան Եվրոպայի ևս 5 երկրներ՝ Հունգարիա (2), Լատվիա (4), Լեհաստան (5), Խորվաթիա (7) և Ռումինիա (10): Այս տնտեսությունները շահեկանորեն առանձնանում են ներառականության հայտանիշով՝ վերջին տարիներին արձանագրելով մեդիանային եկամտի աճ և հարստության անհավասարության մեղմում: Պարզ է, որ անդամակցությունը Եվրոպական միությանը ունեցել է բարեբեր ազդեցություն այս երկրների կատարողականների վրա:

Ինչ վերաբերում է Եվրասիական տնտեսական միությանը⁸, ապա այստեղ ակնհայտ առաջատարները Ղազախստանն ու Ռուսաստանն են: Ղազախստանը գլխավորում է վարկանիշային աղյուսակը՝ ըստ ՆԶ ինդեքսի, իսկ Ռուսաստանը՝ ըստ շնչային ՀՆԱ-ի: Առանձնակի ուշադրության են արժանի գործընկեր Ռուսաստանի ցուցանիշները: «ՆԶ ինդեքս - 2018» զեկույցը փաստում է, որ Ռուսաստանը հաղթահարել է 2015-ի տնտեսական անկումը, բայց աշխատանքի արտադրողականության աճը դեռ շարունակում է մնալ ցածր: Մյուս կողմից՝ թեև աղքատության մակարդակը ցածր է, իսկ մեդիանային կենսամակարդակը՝ համեմատաբար բարձր, Ջինիի բարձր գործակիցը վկայում է եկամուտների և հարստության ծայրահեղ բևեռացման մասին: Բացի այդ, Ռուսաստանում ցածր է պետական պարտք-ՀՆԱ հարաբերակցությունը, սակայն ՀՆԱ-ի ձևավորումը շարունակում է ուղեկցվել վնասակար արտանետումների մեծ ծավալով (տե՛ս հավելվածի աղյուսակը):

Ե՛վ ՆԶ ինդեքսով, և՛ շնչային ՀՆԱ-ով Հայաստանը ԵԱՏՄ շրջանակներում զբաղեցնում է երրորդ հորիզոնականը՝ առաջ անցնելով միայն Ղրղզստանից: Մասնավորապես, Հայաստանը 1 շնչին բաժին ընկնող ՀՆԱ-ով գերազանցում է Ղրղզստանին շուրջ 4 անգամ (տե՛ս հավելվածի աղյուսակը), իսկ ՆԶ ինդեքսի գծով՝ շուրջ 9%-ով (տե՛ս Աղյուսակ 3):

⁸ ԵԱՏՄ անդամ պետություններից Բելառուսը ընդգրկված չէ ՆԶ ինդեքսի 2017-ի և 2018-ի հաշվարկներում:

Աղյուսակ 4. Ձարգացող երկրների խմբում ՀՀ և հարևան երկրների կատարողականները՝ ըստ ՆՁ ինդեքսի և շնչային ՀՆԱ-ի (2018թ.)

Երկիր	ՆՁ ինդեքս	ՆՁ հորիզոնական	Հորիզոնականը ըստ շնչային ՀՆԱ-ի
Ադրբեջան	4.69	3	26
Թուրքիա	4.26	16	7
Իրան	4.08	27	28
Վրաստան	3.99	32	33
Հայաստան	3.66	45	36

Աղյուսակ 4-ը ներկայացնում է ըստ ՆՁ ինդեքսի և շնչային ՀՆԱ-ի կազմված վարկանիշային աղյուսակներում Հայաստանի և հարևան երկրների զբաղեցրած հորիզոնականները (զարգացող երկրների խմբի շրջանակներում): Ուշագրավ է, որ ներկայացված երկու դասակարգումները նույնական են՝ բացառությամբ առաջին և երկրորդ հորիզոնականների: Իսկապես, երկու դեպքում էլ **տարածաշրջանի հետնապահը Հայաստանն է, չորրորդ հորիզոնականը զբաղեցնում է Վրաստանը, իսկ երրորդը՝ Իրանը:** Ինչ վերաբերում է առաջին երկու հորիզոնականներին, ապա դրանց մասով առկա է հետևյալ պատկերը: **Համաձայն ՆՁ ինդեքսի՝ տարածաշրջանի առաջատարը Ադրբեջանն է, նրան հաջորդում է Թուրքիան:** Իսկ ըստ շնչային ՀՆԱ-ի՝ առաջատարը Թուրքիան է, որին էլ հաջորդում է Ադրբեջանը:

Ակնհայտ է, որ այս իրավիճակը բնավ նպաստավոր չէ ՀՀ-ի համար: Այն հաստատում է «Լույս» հիմնադրամի նախորդ ուսումնասիրություններում⁹ ստացված այն եզրահանգումը, ըստ որի՝ կենսապայմանները Հայաստանում բավական խնդրահարույց են: Այս հանգամանքը պահանջում է արմատական վերանայումներ երկրի սոցիալ-տնտեսական ռազմավարությունում:

⁹ ՀՀ մարդկային ներուժի զարգացման ինդեքսները և ցուցանիշները - 2019, Միջազգային կառույցների կողմից հրապարակված ցուցանիշների ուսումնասիրություն, <https://www.luys.am/index.php?m=yearRep&lang=arm&p=186> (այցելվել է 29.01.2020թ.):

4. ՀԱՎԵԼՈՒՄ

ԵՋ ինդեքսի բաղադրիչները ՀՀ-ում, նրա հարևան երկրներում, ինչպես նաև Արևելյան Եվրոպայի և Կենտրոնական Ասիայի մի շարք երկրներում (2018թ.)

Երկիր	Աճ և զարգացում			Ներառականություն			Միջներկրային արդարություն և կայունություն					
	Ծնային ՀՆԱ, ԱՄՆ դոլար	Աշխատանքի արտադրողականություն, ԱՄՆ դոլար	Առողջ կյանքի սպավող տևողություն, տարի	Զբաղվածություն, տոկոս	Եկամուտների ձինի գործակից	Աղքատություն, տոկոս	Հարստության ձինի գործակից	Մեղմանալի եկամուտ, ԱՄՆ դոլար	Ծջգրտված գուտ ինայողություններ, տոկոս	ՀՆԱ-ի աճիաճանալի պարտանալություն, կգ/ԱՄՆ դոլար	Պետական պարտք, տոկոս	Կալվածություն, գործակից, տոկոս
Լիտվա	15873	60195	66.1	53.9	34.2	2.7	51.6	18.2	18.8	63.7	40	50.5
Հունգարիա	14840	57179	67.4	51.2	28.7	1	45.3	18.2	11.3	48.3	74.2	47.9
Սերբիան	5859	33242	64.7	61.9	28.6	2.7	51	8.5	15.9	145.4	37.7	40.9
Լատվիա	14715	51112	67.1	54.5	36.3	0.9	53.6	25.2	1.9	49.6	34.3	53.3
Լեհաստան	15049	55716	68.7	53.2	32.1	0.3	71.7	20.5	11	82.9	54.2	44.9
Խորվաթիա	14372	54122	69.4	45.1	29.3	1.9	49.8	15.9	10.4	55.3	84.4	51.5
Ռումինիա	10081	48450	66.8	52.1	33	4.5	62.3	8.7	7	81.8	39.2	48.7
Բուլղարիա	7929	41347	66.4	49.8	33.9	3.8	52.9	15.3	11.1	164.3	27.8	52.8
Ղազախստան	10570	45640	63.3	67.7	28.8	0.4	92.6	9.8	10	285.1	21.1	52.1
Թուրքիա	14071	57438	66.2	45.1	39.8	2.4	81.8	13.1	8.4	57.5	29.1	49.8
Ռուսաստան	11099	45832	63.4	59.7	43.9	0.3	82.6	17.1	9.3	213.5	17	45.1
Հյուսիսային Մակեդոնիա	5223	38185	67.5	40.9	36.1	10	56.4	9	5.6	123.9	38.7	42.2
Իրան	5758	55814	66.5	39.7	38.8	2.5	67.3	12.5	-	313.4	35	40.6
Ալբանիա	4712	31256	68.8	42.1	38.6	7.7	44.8	6.5	6.6	47.7	71.5	44
Սլովակիա	2063	12460	64.9	40.2	33.7	1.4	47.9	8.5	12.1	249.9	38.1	35.2
Վրաստան	4080	17707	66.4	59.6	40.5	25.3	66.8	5.1	10	82.7	44.9	50.8
Սերբիա	5852	29524	67.7	42.9	34	1.4	54.2	11.3	-2.5	235.2	74.1	50.1
Հայաստան	3925	18877	66.9	52.9	36	13.5	58.3	5.7	3.7	899.3	51.8	44.9
Ուկրաինա	2906	15845	64.1	53.9	26.3	0.5	90.1	10.2	1	347	81.2	45.8
Ղրղզստան	1038	8171	63.9	58.2	34.1	23.3	62.9	4.4	-1.1	469.2	58.5	55.9
Տաջիկստան	968	6936	62.1	61.2	44.7	20	53.5	5.3	-6	1104.6	35.3	62.7

«ԼՈՒՅՍ հիմնադրամ» գրառմամբ հրապարակված նյութը պաշտպանված է ՀՀ օրենսդրությամբ և միջազգային համաձայնագրերով: Հրապարակված նյութի բոլոր իրավունքների բացառիկ իրավատերերը «ԼՈՒՅՍ» հիմնադրամն է:

Նյութի ամբողջական կամ դրանից քաղվածքների վերարտադրումը թույլատրվում է իրականացնել միայն «ԼՈՒՅՍ հիմնադրամ» գրառման և համապատասխան [ակտիվ հղման](#) տեղադրման պայմանով՝ պահպանելով «ԼՈՒՅՍ» հիմնադրամին պատկանող նյութերի օգտագործման կարգը: